

Låt isbjörnarna dansa

När 12 årige Lasses föräldrar separerar vänds livet upp och ner. I hans nya hem råder helt andra regler, han får nya kläder, han börjar läsa läxorna och lärarna och kompisarna i skolan blir både roade och förvirrade. Den danska klassikern "Låt isbjörnarna dansa" efter en bok av Ulf Stark är en härlig berättelse om mode, om lojalitet, om att lära för livet och allt tokigt som kan hända vid en skilsmässa.

Rekommenderad från åk 5

EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN

Handling

Det är juletid och Lasse och hans pappa gör sig i ordning för att gå på föräldramöte i skolan. Den svartvita teven står på och på skivspelaren sjunger Elvis Presley "A fool such as I". Föräldrarna gnabbas skämtsamt. Stämningen är gemytlig.

På föräldramötet är däremot stämningen inte lika god. Lärarna menar att Lasse har problem i skolan, han följer inte med och saknar motivation lyder domen. Pappan ryter ifrån och säger: det är möjligt att han inte gör läxorna - men dum det är han fan i mig inte!, varpå han slår näven i bordet så kaffet skvätter.

På lektionen dagen efter visar läraren ut Lasse för att ha

stört. "Men det var inte han" försvarar Tina honom och går ut hon också i protest. Kompisen Gubbi, som inte är så skolintresserad, följer raskt efter. I stället drar de runt på stan där folk julhandlar med sedvanlig frenesi. Lasse stoppar i alla hast på sig en TinTin väckarklocka och jagas men fångas in - och alldeles bredvid står hans mamma och låtsas inte känna igen honom när han gör sig fri från den man som senare visar sig vara Hilding - mammans nya kille. Lasse kommer undan. Han besöker pappan på slakteriet där han jobbar. Lasse tar ut sin frustration över moderns svek genom att boxas på svinkropparna. Pappan och hans jobbarkompisar hejar på.

Det är julafton. Familjen och släkten äter och dansar runt granen. Då inträffar katastrofen - det uppdagas att mamman har fått en julklapp "Till dig min kära!" ett vackert smycke. Men presenten är inte från pappan utan från en annan man vars barn hon bär på. Stämningen blir tryckt. Mamman går in på Lasses rum och berättar som det är och säger "jag tror det är bäst om du flyttar med mig." Men Lasse vill vara hos sin pappa. När de dagen efter flyttar ut slänger pappan den nya teven han gett sin fru i julklapp ut genom fönstret. Den landar med ett brak mitt på gatan. Lasse ler inombords.

I Lasses nya hem, med modern och styvfadern Hilding, råder andra förhållanden. Här är det klassisk modern musik på skivspelaren, ingen Elvis. Vacker konst på väggarna, luftigt och elegant. Här finns pengar, Hilding är tandläkare. Det är lite se men inte röra över det hela. Men Hilding tar raskt tag i saker och ting. Nyår firar de sam-

man med rektorn i skolan som mellan skål och vägg frågar Hilding om han är klar över vilken pojke Lasse är. "Jag ska nog få fason på honom. Han ska bli en ny människa", säger Hilding och de slår vad om 3 000 kronor att Lasse inom tre månader ska bli klassens ljus. Samtidigt ligger Lasse full i sängen och kräks. Hildings dotter har lurat i honom vin när han satte en nöt i halsen.

Så börjar renoveringen av Lasse. Han får glasögon, går till frisören och får nya kläder - i en helt ny stil så att kompiserna Gubbi knappt känner igen honom. Klassen tror knappt sina ögon. Inte läraren heller. Han flyttar till en bänk längst fram i klassrummet - "så jag kan följa med i undervisningen." Hemma läser Hilding läxor med Lasse varje kväll.

Efter skolan en dag när han har sällskap med Tina, får han syn på sin pappa en bit bort i diset. De känner inte igen varann, det är som om det lever i två olika världar. Hilding läser vidare med Lasse, hans dotter Lollo gör allt för att störa. Mitt i bråket dyker Lasses pappa upp och missuppfattar situationen. Någon dag senare går de på Zoo tillsammans. Men den gamla kontakten vill inte riktigt infinna sig. Det är något som har hänt, som har kommit emellan. Men kontakten med Tina utvecklas, de pussas på väg hem från skolan innan de blir avbrutna av den retsamma Lollo.

I skolan kommer framgångarna, Lasse svarar rätt på alla Spaniens floder. "Om du tar dig i kragen kan du bli lika duktig", säger läraren till Gubbi som inget kunde. "Lasse har blivit en skittrist snobb" svarar Gubbi och säger också att han vill ha tillbaka Blackie. "Han ska inte vara hos dig mer." Hemma överraskar Hilding med en ny fin, dyr cykel. Som present för att han säkert kommer att klara provet i morgon (då Hilding i så fall vinner vadet på 3 000:- han gjort med rektor Asp). De repeterar växelvarma djur en sista gång - men avbryts av Lollo höga kraftfulla pianospel. Som i sin tur väcker Lasses mamma som rusar ut och skäller ut alla som inte kan visa hänsyn. Lollo svarar att hon önskar att varken Lasse eller hans mamma bor hos dem samtidigt som hon säger till Lasse att "fattar du ingenting, de har slagit vad om hur det skall gå för dig."

Nästa dag är det förhör. Men Lasse har tappat gnistan, säkert påverkad av gårdagens bråk. Han vägrar svara på några frågor om spanska floder eller växelvarma djur utan går istället efter skolans slut ut på piren och ropar ut de rätta svaren över havet.

Så en morgon lämnar Lasse sin nya familj. "Jag kommer att sakna er alla - även pianospelet. Men vi ses nog inte på ett slag. Och vet du vad mor - Now and then there is a fool such as I. Jag flyttar hem till far."

Lasse åker iväg med pappa i hans gamla Ford Zephyr på picnic. Lasse, fortfarande klädd i snygga, nya kläder. Pappan i tröja och långkalsonger. Och på instrumentbrädan sitter ett foto av mamma.

En film på en bok

Birger Larsens film bygger på en bok av Ulf Stark med samma namn från 1986. Filmen följer innehållsligt boken mycket nära där den egentliga skillnaden ligger i att berättarperspektivet i boken är entydigt Lasses, det är helt och hållet hans berättelse vi upplever medan filmen har ett mer skiftande berättarfokus. En annan större skillnad är hur mamman porträtteras där hon i boken framställs i en betydligt mer positiv dager.

Så det kan vara givande att närläsa några scener för att i detalj se hur olika avsnitt berättas av en författare respektive skildras av en filmregissör.

- Vilka berättarmedel arbetar en författare med? Med vilka uttryck kan motsvarande händelse åskådliggöras i en film? Det går att ta i stort sett vilken scen som helst och jämföra, t ex "förhöret" med skolinpektörn, när Lasse går på Skansen/Zoo med pappan, själva julafton eller när Henning håller läxförhör med Lasse och Lollo spelar piano i samma rum.

- Filmen - och boken - tar oss med på en resa bakåt i tiden, till sent 50-tal. Hängde eleverna med på skillnaderna? Visste de om skivspelaren med vinylskivor? Svartvit TV? Telefon med nummerskiva? Idolen Elvis Presley? Kändes skolan och undervisningen i klassrummet annorlunda?

Nya familjer

Likt många barn i våra dagar tvingas Lasse uppleva en skilsmässa när hans mamma och pappa går skilda vägar efter att det uppdragats att mamman väntar barn med en annan man. Det är inte någon idag särskilt ovanlig händelse men kan naturligtvis upplevas som smärtsam. Att ryckas upp från en trygghet och in i något alldeles nytt och okänt, något man själv inte valt, kan vara svårt.

När vi möter familjen i filmens inledning kan vi inte riktigt ana att något är på tok. Det finns en förtrolig och lite lekfull stämning mellan Lasses föräldrar. Och vi ser också hur Lasse i mycket ser upp till och tar efter sin pappa. Det är först i scenen när Lasse och pappan tittar upp från bilen på väg till lärarsamtalet på skolan och de ser mamman till synes lycklig tala i telefon som vi anar att något annat är på gång.

När väl katastrofen på julafton är ett faktum och det avslöjas att mamman väntar barn med en annan man - så sker uppbrottet snabbt och Lasse flyttar med sin mamma till hennes nye man Henning. Där acklimatiserar sig Lasse ganska raskt. I Ulf Starks bok säger Lasse: "Jag är fantastisk på att vänja mig." Han verkar snabbt smälta in i den nya familjen. Kanske är det något han ser som positivt i det nya hemmet? Och den lilla hamstern Blackie som Lasse får låna av kompiserna Gubbi och vårdar så ömt spelar säkert en viss roll för Lasse i den nya situationen.

- Vilken bild får vi av filmens huvudpersoner? Tycker vi om dem? Vilka fel och brister och vilka starka sidor har de? Jämför också gärna med boken. Hur ser eleverna på Lasses pappa i jämförelse med Henning? Vilka goda och mindre goda sidor har de? Hur upplever vi mamman när hon förnekar sin son på klockavdelningen på varuhuset?

- Det är inte alls ovanligt att barn känner skuld i samband med skilsmässor, att de själva skulle vara orsaken till att föräldrarna inte längre drar jämt. Hur tycker eleverna att Lasse tar skilsmässan? Är han ledsen? Håller han inne med sina känslor?

- Vad tycker eleverna om hur Lasse får det? Hur lätt eller svårt är det att acklimatisera sig och smälta in - men ändå ta plats i ett nytt hem, särskilt som man flyttar in hos en annan?

- Vad betyder hamstern Blackie för Lasse - en hemlig vän som bara blir hans alldeles egna?

- Vad är det Lasse lär sig i livet genom att flytta med mamman till hennes nya man?

- Förändringar i livet är nödvändiga - allt kan inte bli vid det gamla. Om inte annat så flyttar de flesta av oss - precis som djuren - bort från våra föräldrar för att bilda egna familjer. Men förändring kan likafullt inledningsvis skapa otrygghet. Hur tycker eleverna att Lasse hanterar den förändring han blir tvingad in i? Sköter sig de vuxna bra?

Gör kläderna mannen?

När Lasse flyttar med sin mamma till Hilding, tandläkare och villaägare, så flyttar han in i en helt ny värld. En värld där helt andra prioriteringar råder och där förutsättningarna för ett i alla fall på ytan rikare liv är mer gynnsamma. Henning tar med Lasse till frisören, till optikern då han upptäckt att Lasse inte ser så bra - vilket kan vara ett av skälen till att Lasse haft svårt att hänga med på lektionerna. Tillsammans går de till en lite mer exklusiv klädaffär där Lasse kläs i nya, fina kläder av ett helt annat snitt än vad Lasse är van vid hemifrån där både han själv och pappan gick i betydligt lufsigare och enklare kläder.

Vi kan naturligtvis se på Hilding som att han söker forma Lasse efter sina egna ideal utan att se till vem Lasse i själ och hjärta är. Men vi kan också se på hans agerande som ett uttryck för omsorg. Att han, vis av erfarenhet, vet att om Lasse ska skärpa till sig i skolan för att bättre möta en framtid, så underlättar det i lärarnas ögon om han också är vårdat klädd. Även den flicka i klassen som Lasse är lite förtjust i tittar på honom på ett nytt och roat sätt.

Men kompisarna i klassen - inte minst bästisen Gubbi - höjer rejält på ögonbrynen och ser förbryllade ut. Klassens flickor verkar lite mer positiva i sin attityd. Kläderna signalerar också makt, att här har vi en kille att räkna med, en som vill sticka ut och inte vara vem som helst i mängden.

- Gör kläderna mannen? skrev och ritade en gång den svenska skämttecknaren OA, Oscar Andersson, där han ironiserade kring hur kläderna förändrar vår syn på i

detta fall, en suput bakom en elegant frack. Men frågan har fler sidor. Det handlar förstås om att omgivningen ser med nya ögon på en men också att nya, lite finare kläder kan ge en ny självkänsla. Vad tycker eleverna, förändras Lasse när han får en helt ny klädstil? Förändras vår syn på honom? Ger fina kläder makt?

- Kan kläder å andra sidan begränsa, till exempel när man ska leka? Är det någon skillnad i fråga om frihet mellan hur tjejer och killar klär sig? Har de olika krav på sig?

- Vad vill vi visa med hur vi klär oss? Är det lätt eller svårt att klä sig personligt om den smak man har inte följer det gällande modet? Varför klär vi oss så ofta i samma typ av kläder och mode som de flesta andra i vår omgivning?

- Handen på hjärtat, visst bedömer vi lätt vår omgivning efter hur de klär sig och ser ut? Men hur klokt är det att bära omkring på förutfattade meningar?

Lära för skolan eller livet?

När Lasses föräldrar skiljer sig och flyttar isär förändras Lasses levnadsomständigheter ganska radikalt. I det nya hemmet - som kanske inte är lika hemtrevligt som hemma hos pappa - finns en omsorg om det yttre och det inre. Utbildning och kunskap är viktigt i livet om man skall komma någon vart - menar Hilding som både klär upp Lasse till en helt ny identitet och ser till att han läser sina läxor. Och Lasse blir också bättre i skolan - han får alla rätt på ett matteprov, han lär sig och han förstår sammanhang.

- Gubbi kallar vid ett tillfälle Lasse för "en skittrist snobb". Han tycker säkert att Lasse förlorat de kvaliteter som förr gjorde att de var bästa kompisar. Och visst har Lasse förändrats innan han i filmens slutscener hittar ett slags balans mellan sina bägge jag. Kan eleverna förstå Gubbi? Tycker eleverna om Lasse hela vägen genom filmen?

"Non scolae sed vitae discimus" heter det på latin; man lär inte för skolan utan för livet. En klok gammal sentens, nog så aktuell även idag när vi råpluggar inför en skrivning - men hur mycket stannar kvar? Och varför lär vi oss det vi gör är kanske något man sällan talar om och värderar. I "Låt isbjörnarna dansa" blir det extra tydligt när Lollo avslöjar för Lasse att allt bara handlar om ett vad på 3 000 kr som Hilding slog vad om med skolans inspektör. Att han skulle lyckas göra Lasse bäst i klassen. Ett slags "My Fair Lady" situation om man så vill. Alltså där professor Hig-

gins slår vad om att han lyckas förvandla den enkla blomsterflickan Eliza Doolittle till en fin dam genom att putsa bort hennes cockneydialekt. Bernard Shaws pjäs "Pygmalion", som musikalen bygger på, rymde en vass kritik av överklassens ytlighet. Hilding och lärare vill få Lasse att kunna spruta ur sig spanska floder och annat. Och när Lasse inser detta protesterar han och låtsas inte kunna - och flyttar också snart hem tillbaka till pappa igen.

- Hur ser eleverna på kunskap, vilken nytta har man av den? Lär skolan ut rätt saker?

Produktionsuppgifter

Danmark 1990

Originaltitel: Lad isbjørnene danse

Producent: Mads Egmont Christensen

Manus: Birger Larsen & Jonas Cornell

Regi: Birger Larsen

Foto: Björn Blixt

Musik: Frans Bak

Klippning: Birger Möller

Scenografi: Peter De Neergaard

I rollerna

Lasse - Anders Schoubye

Lasses far - Tommy Kenter

Lasses mor - Birthe Neumann

Hilding - Paul Hüttel

Lollo - Laura Drasbaek

Gubbi - Hakim Bellman Jacobsen

Tine - Kristine Horn

Läraren - Stig Hofmeyer

Skolinspektören - Henrik Larsen

Tekniska uppgifter

Längd: 90 minuter

Ljud: Dolby

Format: Vidfilm

Censur: Barntillåten

Svensk premiär: 14 december 1991

Distribution

Folkets Bio/Scanbox Filmlager, Hjalmar Gullbergsgatan 1, 211 49

Malmö. Tel 040-12 08 82. Info: Folkets Bio, Box 17099, 104 62

Stockholm Tel 08-545 275 20, fax 08-545 275 27 epost info@folkets-bio.se. www.folketsbio.se

Redaktion

Film i hela landet, Svenska Filminstitutet, mars 2011